

Utvärderingsrapport av Ämneslärarexamen (UVK-kurser)

Utbildnings- och forskningsnämnden (UFN) har utvärderat Ämneslärarexamen (kurser inom den utbildningsvetenskapliga kärnan, UVK). Utvärderingen har genomförts av UFN:s utskott för utvärdering av utbildning (UUU) vid dåvarande institutionen för lärarutbildning (ILU).

Rapporten baserar sig på sakkunnigyttranden och skriftliga underlag (självvärderingar inklusive bilagor, matris över kurser/examensmål samt kurs- och utbildningsplaner). De skriftliga underlagen har granskats av externa sakkunniga docent Jörgen Nissen, Linköpings universitet, och FD Carina Rönnqvist, Umeå universitet, som lämnat yttranden enligt formulär Bedömning efter extern granskning. Därutöver har intervju med två studenter genomförts april 2025 och ingått i utskottets underlag.

Dialog mellan nämndens utvärderingsutskott och representanter för utbildningen har genomförts genom mail i maj 2025.

1. Profil och utvecklingsarbete

Ämneslärarutbildningen är en akademisk yrkesutbildning som syftar till att ge en grund för såväl läraryrket som vidare studier. Utbildningen består av ämnesstudier, UVK-kurser och VFU. UKÄ:s rapport (2023:9) *Lärarutbildningarna: Kvalitet, utmaningar och strategier 2016–2022* visar att en utmaning för lärarutbildningarna är att samordna dessa olika delar. Ämneslärarprogrammen (7–9 och GY) vid Högskolan Dalarna erbjuder idag 13 ingångsämnen för båda inriktningarna fördelade på fyra institutioner. UVK-kurserna är placerade i programmens termin 3 (7–9) och 4 (GY), samt terminerna 7–6 (7–9) och 8–9 (GY).

Profil

Enligt självvärderingen läggs stor vikt vid bildning och studenternas förmåga att utveckla ett gott omdöme, vilket också behöver ses som något som utvecklas över tid. Utveckling av studenternas vetenskapliga kompetens varvas och integreras i ämnesstudier, UVK-kurser och VFU och sker successivt genom hela utbildningen, och handlar om att studenterna förväntas kunna söka, kritiskt granska och värdera tidigare forskning samt analysera och bedöma värdet av tidigare forskningsresultat.

Systematisk omvärldsbevakning

Högskolan har sammanställt data över lärarbristen i landet, hur utbudet av ämneslärarutbildning är fördelat över landets lärosäten och hur många examina som utfärdas. Självvärderingen lyfter att det är angeläget att få bilden för hela landet, eftersom den nätbaserade lärarutbildningen finns över hela Sverige. I det påbörjade projektet, *Lärarutbildning norr*, samverkar Högskolan Dalarna med Luleå

Tekniska Universitet, Mittuniversitetet och Högskolan i Gävle. En viktig del av denna samverkan handlar initialt om att möjliggöra för studenter att läsa utbildningens andraämne på något av de andra lärosätena.

Enligt självvärderingen sker den systematiska omvärldsbevakningen också genom medverkan i *Lärarutbildningskonventet*. Där har Högskolan Dalarna under senare år dels innehaft ordförandeposten, dels vid ett par tillfällen organiserat den årliga vårkonferensen. Det har tidigare saknats ett nationellt nätverk specifikt för ämneslärarprogrammet, men från 2023 har ett sådant bildats på Högskolan Dalarnas initiativ.

Pedagogiskt utvecklingscentrum Dalarna (PUD) är i tillägg en central partner för samarbeten och har mångårig god samverkan med regionen där en ständig dialog förs om utbildningens innehåll och upplägg. Lärarutbildningskansliet vid högskolan är också en viktig aktör för omvärldsbevakningen. Studenternas VFU-placeringar genomförs i tätt samarbete mellan högskolan och kommuner/huvudmän runtom i landet.

Systematiskt arbete i miljön för att utvärdera och utveckla utbildningen

Självvärderingen lyfter fram tre centrala delar i sitt arbete med att utvärdera och utveckla utbildningen. Programmöten, tre gånger per termin, med kursansvariga för alla UVK-kurser och representanter för alla 13 undervisningsämnen. Medverkar gör också representant för Lärarutbildningskansliet och studievägledare. Ibland deltar också prorektor och avdelningschef. Således är det en stor grupp med tentakler ut över alla ämnen och institutioner som utgör delar av Ämneslärarprogrammet.

Programmötet behandlar aktuella frågor men utgör också ett forum för mer övergripande frågor om programmets helhet och progression. Behov av utvecklingsarbete uppmärksammas och initieras. Det arbete som sker i en grupp specifikt för examensarbetet med representation från programmets alla ämnen och vetenskapsteorikursen lyft också fram som viktigt för utvärdering och utveckling. Gruppen är angelägen för samordning då examensarbetena relaterar till programmets UVK samtidigt som de skrivs inom och ger högskolepoäng i ämnena.

Möten med ämnet pedagogiskt arbete, som härbärgerar UVK och VFU. Här förs programövergripande diskussioner om den professionsrelaterade kompetensen.

Studentsynpunkter samlas in genom kursutvärderingar och programutvärderingar vid varje terminsslut. En utmaning är att få tillräcklig svarsfrekvens. Det viktigaste verktyget för studenters inflytande på utbildningen är dock, enligt självvärderingen, att programansvarig, VFU-ansvariga, studieadministratörer, ämnes- och kursansvarig är tillgängliga och lyssnar till och svarar på studenters frågor, och funderingar. Något som också framkommer som positiva omdömen vid kurs- och programutvärderingar. Flera kurser kompletterar kursvärderingar med s.k. ”kurslag”, där studenter och lärare möts i dialog om den aktuella kursen under pågående kurs.

Möjligheter och utmaningar

Självvärderingen redogör för utbildningens möjligheter och utmaningar.

Möjligheter

Programmen har ett relativt högt söktryck, och har enligt självvärderingen ett gott nationellt rykte att förbereda studenterna för det kommande yrket. Som exempel till detta anges att VFU-handledare på skolorna betonat att studenterna vid den sista VFU-kursen innehar de kunskaper och förmågor som motsvaras av kursens VG-kriterier. Förvisso har avhopp längs vägen inneburit att inte alla som en gång började lärarutbildningen är kvar så nära examen.

Lärarbristen i årskurs 7-9 och på gymnasiet är fortsatt stor och det finns en väl upparbetad kompetens för ämneslärarutbildning på Högskolan. Den nätbaserade formen ger goda möjligheter att nå orter som annars skulle få svårt med lärarförsörjningen och studenter som har svårt att flytta. Samverkan med andra lärosäten (*Lärarutbildning norr* och det nybildade nationella nätverket) öppnar förbättrade möjligheter att möta efterfrågan.

Projektet ”Övningsskolor 2.0” riktar in sig på att utveckla de kvalitetsvinster med övningsskolor som utvärderingar av systemet visat. Högskolan Dalarna har goda erfarenheter av arbetsintegrerad lärarutbildning (AIL) inom grundlärarprogrammet och diskussioner förs om att införa AIL även inom ämneslärarprogrammet som en modell för att öka lärarbehörigheten inom regionen.

Den forskning, magisterutbildning och forskarutbildning som bedrivs vid högskolan har värde för grundutbildningen. Som goda exempel på kurser där forskning från högskolan utgör viktiga inslag anger självvärderingen kurserna *Skolväsendets historia och samhällsuppdrag*, *Bedömning och betygssättning* och *Utvärdering och utvecklingsarbete*. Självvärderingen tillägger dock att forskande lärare skulle kunna vara mer involverade och forskningen i ännu högre grad tillgängliggöras i grundutbildningen, vilket därmed skulle kunna stärka förståelsen för forskningens natur och dess ständigt pågående samtal.

Utmaningar

Politiska utmaningar

En utmaning är Tidöavtalets skrivning om att koncentrera vissa ämnen i Ämneslärarprogrammet till färre lärosäten, vilken kan hota fortsatt verksamhet i delar av Ämneslärarprogrammet. En annan utmaning är rekrytering av lärare med lärarerfarenhet från ungdomsskolan med tanke på att de i allmänhet förutsätts gå ner i lön för anställning vid Högskolan Dalarna. Ytterligare en utmaning på nationell nivå är att två ämnen för 7-9 inte matchar de mycket frekventa lärartjänsterna som innehåller minst tre ämnen. Även tidigare svarade lärartjänster sällan mot de ämneskombinationer studenter kommit med i sin examen, vilket bäddat för att de i praktiken undervisat i ämnen de saknat behörighet i.

En utmaning för lärarutbildning i stort är ett sjunkande intresse för läraryrket vilket syns i sjunkande söksiffror. Problemet förstärks av att de inriktningar studenterna väljer inte alltid motsvaras av de största behoven gällande ämnen och skolformer. Geografiskt är inte heller söktrycket störst där behoven är som störst.

Högskoleövergripande utmaningar

Trots ett jämförelsevis stort utbud av ämnen saknas ändå naturvetenskapliga ämnen och ämnen som samhällskunskap och geografi. Det skapar en bild av en ofullständig lärarutbildning då många som söker med ingång matematik, historia eller religion, förväntar sig att kunna kombinera med dessa ämnen.

Det blir en utmaning att svara upp mot regleringsbrevets önskan om ”minst hälften av lärarstudenterna på övningsskolor” när programmet helt bedrivs i nätbaserad form. Med projektet ”övningskolor 2.0” är tanken att utveckla önskade kvaliteter genom samverkan med VFU-skolor så att dessa kan kvalificeras som övningsskolor, även om de inte finns i den geografiska närheten till Högskolan Dalarna.

Konstruktionen med VFU-kurserna integrerade med UVK-kurser har uppenbara fördelar, men ställer höga krav på samarbete över institutionsgränser för planering och bemanning. Alternativet att låta ämnena själva ansvara för VFU inom ämneskurserna skulle underlätta i det avseendet, men bli en sämre lösning ur programperspektivet.

Ämnena inom ämneslärarutbildningen är uppdelade på olika institutioner. Därtill kommer två centrala ämnen inom lärarutbildningen att flyttas till Campus Borlänge, vilket innebär att ämneslärarprogrammet fysiskt finns på två orter.

Självvärderingen beskriver att ökade resurser kan komma att behövas för studenter i behov av stöd, vilket är ett viktigt redskap relaterat till önskemålet om en ökad genomströmning. I den pågående utredningen om förändrad lärarutbildning ska det undersökas om kraven för antagning kan skärpas, men om resultatet blir att för få studenter kan antas till utbildningen ligger där samtidigt ett moment 22.

Utbildningsrelaterade lokala utmaningar

En utmaning är att försäkra att utbildningen tillräckligt väl belyser specialpedagogiska perspektiv. Utbildningen har ingen kurs som heter "specialpedagogik" varför det riskerar att trängas undan av annat angeläget innehåll. Det saknas också en tydlig strategi för att bevara och stärka den specialpedagogiska kompetensen i personalen.

En utmaning är att få till stånd ett fungerande studentprogramråd. Det skulle vara önskvärt med ett forum där studenter sammanstrålar från olika terminer, ämnen och kurser i ett programråd, med möjlighet till *dialog* och *argumentation* om utbildningen.

En annan utmaning handlar om samordning av de tre delarna: ämnesstudier, UVK-kurser och VFU (se ovan nämnd UKÄ:s rapport 2023:9), vilket innebär risk att studenter utvecklar ett instrumentellt förhållningssätt till studierna. Detta stämmer väl med den nationella diskursen om ett ökat fokus på bedömning, länkning och dokumentation. Givetvis ska programmet ägna sig åt dessa aspekter men det får inte ske på bekostnad av nyfikenhet, kunskapsörst och akademiska äventyr, både hos studenter och lärare och det innebär en utmaning för programmets ambitioner att arbeta med att utveckla studenternas omdömesbildning.

En akademisk yrkesutbildning utgör en utmaning i sig. En naturlig studentreaktion är att utbildningen ska vara "mer didaktisk" och "mindre teoretisk". Här finns en "dragkamp" som måste hanteras. Utmaningen är att påvisa värdet av bildning, vetenskaplig kompetens och förmågan att reflektera över yrkespraktiken och att dessa förmågor snarare stärker professionen än utgör hinder. Samtidigt som det kan finnas behov att se över hur väl kurserna knyter an till de utmaningar som finns i lärarvardagen. Inslag av det som brukar benämnas metodik behöver också erbjudas. Något som också betonas i utredningsdirektivet (se ovan) om förändrad lärarutbildning: "det behövs ökat fokus på ämneskunskaper, praktisk metodik och kognitionsvetenskap i utbildningarna". En utmaning ligger i den etablerade "seminariemodellen" där de flesta kurser organiseras med relativt kostsamma seminariegrupper och där det med ökade studentvolymerna också följer motsvarande ökade lärarkostnader.

En annan utmaning är att hitta fungerande former att bygga en läraridentitet genom hela programmet. Programmet inleds med ämnesstudier, två eller tre terminer, vilket gör att det dröjer innan programstudenterna samlas för de mer professionsinriktade utbildningsvetenskapliga kurserna. Tidigare skrev programansvarig en verksamhetsberättelse varje år vilket upplevdes som ett värdefullt verktyg för att fånga upp och planera kvalitetsarbetet med programmet. Sedan verksamhetsplaner och

verksamhetsberättelser helt flyttats till institutionsnivå upplever programansvarig att något gått förlorat och att rutiner behöver utvecklas för att det systematiska kvalitetsarbetet ska bottenbäda väl i kunskaper om programmet.

Artificiell intelligens (AI) har kommit att bli en verklighet att förhålla sig till, och innebär särskild utmaning för nätbaserad undervisning, inte minst vid examinationer.

Sakkunnigas kommentarer

Värdering av utbildningens profil och avgränsningar i ett nationellt och internationellt perspektiv

Ämneslärarutbildningen vid Högskolan Dalarna är företrädesvis distansbaserad och har en breddambition vad gäller möjliga ämneskombinationer. Det är en hög ambitionsnivå för en högskola, men målet att på sikt kunna erbjuda de flesta ämneskombinationer blir mer realistiskt i ljuset av det påbörjade samarbetet inom *Lärarutbildning i norr*. Den höga ambitionen är motiverad av den norra regionens stora behov av kvalificerad lärarkompetens.

I ett nationellt sammanhang utmärks utbildningen av att man erbjuder många ämnen i kombination med ett ovanligt, och närmast unikt, stort antal olika språk. Men bilden blir inte komplett utan att också nämna det faktum att man inte erbjuder något naturvetenskapligt ämne och inte heller de samhällsvetenskapliga ämnena samhällskunskap och geografi. Med andra ord profileras utbildningen av många språk och av att totalt erbjuda många ämnen samtidigt som naturvetenskaperna och annat helt saknas. I ett nationellt perspektiv måste framhållas att de många språken är mycket värdefullt då det saknas vid många lärosäten. Detta till skillnad mot naturvetenskap (och samhällskunskap samt geografi) som idag ingår i flera ämneslärarutbildningar. Hur det påverkar utbildningens attraktivitet är mer svårbedömt.

Generellt sett synes lärosätet ingå i goda, väl upparbetade nationella sammanhang och nätverk, vilket ger en god bas för adekvat omvärldsbevakning på ett nationellt plan. Den praktisknära forskningen vid Högskolan Dalarna förstärker utbildningens relevans och kvalitet i förhållande till studenternas kommande yrkesutövning och ger lärosätet en stark position nationellt i just det avseendet.

Avseende internationalisering noterar en av de sakkunniga att det i självvärderingen inte framgår om lärosätet bedriver omvärldsbevakning kring lärarutbildning internationellt och utbildningen lyfter heller inte fram några internationella samarbeten eller andra internationaliseringsinsatser för lärare och studenter. Endast i en av kurserna, *Skolväsendets historia och samhällsuppdrag*, finns ett par skrivningar gällande internationella utblickar. Sakkunnig bedömer därför att utbildningens internationalisering därmed förefaller förhållandevis svag.

Kommentarer avseende utbildningens utvecklingsmöjligheter

Lärarutbildningen vid Högskolan Dalarna har ett högt söktryck, men det finns ändå några utvecklingsområden. Det har framkommit att den nuvarande organisationen för lärarutbildningen inte är funktionell och kan behöva en översyn. Sakkunniga skriver att den nätbaserade undervisningen generellt verkar fungera bra men det finns ändå utmaningar. Kontinuerlig kompetensutveckling för lärare inom digital undervisning kan vara ett sätt att upprätthålla en fortsatt stark utbildning. Nya samhällsutmaningar och en ny eller reviderad lärarutbildning kräver också att kursinnehållet ses över, till exempel när det gäller kognitionsvetenskap och AI för att ge blivande lärare verktyg att undervisa i framtidens klassrum. Det finns en uppenbar potential, och ett nationellt behov av ÄLP-studenter som kombinerar examen i ett språk med ett annat ämne, samtidigt som få lärosäten själva erbjuder språk i någon större utsträckning. Sådana samarbetsprojekt försvåras naturligtvis av att lärosätena, trots den

rigorösa nationella regleringen, lagt upp sina utbildningar på olika sätt, men dels finns det uppläggningar likt Högskolan i Dalarna, dels kan man via mer långsiktiga i samarbeten som just "Lärarytbildning norr" förhoppningsvis på sikt utveckla modeller för samarbeten. Samarbetet inom "Lärarytbildning i norr" kommer med stor sannolikhet att stärka utbildningens bredd och kvalitet men det är viktigt att redan nu fundera över en gemensam strategi för ingående lärosäten för kommunikation och marknadsföring för att visa möjligheterna för presumtiva studenter och inte förvirra dem.

Värdering av studenters möjligheter att påverka utbildningens upplägg och genomförandet av undervisningen

I självvärderingen lyfts utmaningar med studenters engagemang för att påverka upplägg och genomförande av undervisningen. Redogörelsen ger intryck av det finns möjligheter till inflytande men att det inte utnyttjas i högre grad. Målet att involvera studenterna i programmets och kursernas utvecklingsarbete på alla nivåer, kan enligt de sakkunniga, därför inte betraktas som uppnått. Med undantag av några kurser där studenter kan ingå i s.k. kurslag kring pågående kurs, synes studentmedverkan i lärosätets lärarytbildning främst handla om utvärderingar och informella kontaktvägar – och inte om ett strukturerat system där studenters medverkan är en självklarhet. I en lärarytbildning måste studentmedverkan ses som särskilt prioriterad eftersom detta metaperspektiv kan ge studenterna en fördjupad förståelse för sitt kommande yrke.

Erfarenheter visar att ett systematiskt och långsiktigt arbete för att stärka studenterna intresse för att delta i utvecklingsprocesser kan ha god hjälp av studenter som befinner sig i slutet av utbildningen. Lärosätet kan också tillsammans med andra ingående lärosäten inom *Lärarytbildning i norr*, överväga om det skulle vara en fördel att skapa en universitetsövergripande struktur för studentmedverkan där studentrepresentanter från de olika lärosätena kan mötas och ge inspel på utbildningen.

Studenternas kommentarer

Student 1 beskriver utbildningen som givande och i stora delar relevant med en bra balans mellan teori och praktik inom idrott, vilket ger konkreta verktyg för yrket men det finns ett glapp mellan utbildningens inriktning och skolans praktiska verklighet, i historia där också distansformatet minskar känslan av sammanhang och möjligheter till samverkan. Student 2 har avslutat sin utbildning och börjat arbeta som vikarie. Hen upplever att utbildningen inte riktigt har förberett för verksamheten som lärare. Studenten har upplevt att utbildningen haft mycket fokus på det "akademiska" och på studenternas egna lärande av ett ämne. Hen hade önskat mer fokus praktiskt applicerbara kunskaper och ämnesdidaktik.

Studentdiskussioner lyfts fram som särskilt givande av student 1, vilket tyder på en aktiv lärandemiljö och lärare beskrivs som mottagliga för studenternas synpunkter, särskilt på kursnivå i båda studentintervjuerna. Studentinflytandet beskrivs dock överlag som begränsat till kursutvärderingar, utan större möjligheter för studenterna att påverka programmets utformning.

Utskottets kommentarer

Det finns en tydlig profil med fokus på bildning och vetenskaplig kompetens. Utbildningen har en genomtänkt akademisk profil som betonar studenternas förmåga att utveckla omdöme, vetenskaplig kompetens och reflektion kring yrkesrollen. Det finns en uttalad ambition att integrera vetenskaplig grund genom hela programmet, i såväl ämnesstudier som VFU och UVK.

Utbildningen har en bredd som lyfts fram som positiv även om vissa kärnämnen som samhällskunskap, geografi och naturvetenskap saknas i programutbudet samtidigt är de många språken

värdefulla då möjligheterna att studera till lärare i olika språk i Sverige idag är begränsade. HDA erbjuder möjligheten att kombinera examen i ett språk med ett annat ämne vilket är en styrka ur ett nationellt perspektiv. Trots en stark profil inom språkämnen saknas viktiga ämnen som naturvetenskap, samhällskunskap och geografi. Detta riskerar att skapa en känsla av ofullständighet och påverkar både utbildningens attraktivitet och möjligheten att möta skolans faktiska behov.

Det finns en aktiv omvärldsbevakning och nationell samverkan genom samarbeten som *Lärarutbildning i norr* och engagemang i nationella nätverk och Lärarutbildningskonventet visar högskolan god förmåga att följa och anpassa sig till utvecklingen inom lärarutbildning, inklusive strategisk ämnesbreddning. Lärosätet ingår alltså i nationella sammanhang och nätverk men det saknas internationella samarbeten eller andra internationaliseringsinsatser för lärare och studenter. I positiva ordalag nämns också HDA för initiativet till återstarten av ett nationellt nätverk för ÄLP.

Vidare finns ett systematiskt utvecklingsarbete inom programmet med regelbundna programmöten med representanter från alla ämnen och stödresurser möjliggör löpande utvärdering och utveckling. Existerande strukturer för samordning och progression stärker utbildningens helhetssyn. Trots god tillgänglighet hos personalen sker studentmedverkan främst genom kursutvärderingar. Det saknas ett fungerande studentprogramråd och strukturerat deltagande i övergripande utvecklingsarbete, vilket begränsar studenters reella inflytande. Ett utvecklingsarbete med fokus på studentdeltagande kan vara ett sätt att arbeta för att utveckla utbildningen. Studenter behöver göras aktiva i en kontinuerlig utvärdering av kurser såväl som av utbildningen i sin helhet vilket tycks saknas idag.

Den återkommande svårigheten att samordna ämnesstudier, UVK och VFU lyfts både nationellt och lokalt. Det finns en risk för att utbildningen upplevs som splittrad, vilket kan leda till ett mer instrumentellt synsätt hos studenterna snarare än ett bildningsorienterat. Detta behöver adresseras på institutionsövergripande nivå på högskolan.

2. Förutsättningar för utbildningen

Lärarkompetens och -kapacitet

Till självvärderingen hade bilagts lista över undervisande personal inom UVK-kurserna och lista över deras vetenskapliga publikationer de senaste tre åren. Av lärartabellen kan utläsas att lärares undervisning i tid motsvarar ca 5 heltidstjänster, att disputerade lärares undervisning motsvarar ca 2 heltidstjänster varav 0,4 heltider av seniora forskare. Adjunkters undervisning motsvarar ca 3 heltidstjänster. Enligt självvärderingen har flertalet lärare egen lärarutbildning. Lärarutbildare verksamma i UVK-kurserna finns både i ämnet pedagogiskt arbete och i de olika undervisningsämnena. Däribland representerar flera av lektorerna och de seniora forskarna olika undervisningsämnen. Enligt självvärderingen är detta angeläget för att få ämnesdidaktisk kompetens i kurser med VFU.

Bemanning, organisation och UVK-kursernas mål

VFU är integrerat med UVK-kurser och inte i själva ämneskurserna. Lärarutbildningen blir mindre fragmentiserad med denna lösning och VFU-kurserna kan få högre kvalitet och större volymer. Likaså finns den efterfrågade kompetensen inom UVK-kurserna spridd på många ämnen. Lärarutbildare verksamma i UVK-kurserna finns således i både ämnet pedagogiskt arbete och i de olika

undervisningsämnena. Bemanningen behöver i och med detta planeras institutionsövergripande vilket ställer höga krav på framförhållning och planering för att tillse

- a. vetenskaplig kompetens,
- b. professionskompetens (för den aktuella skolformen),
- c. specifik kompetens avseende det utbildningsvetenskapliga innehållet,
- d. ämnesspecifik kompetens (särskilt till VFU-kurser).

En god spridning av lärarkrafterna leder också till ett bredare ansvarstagande för lärarutbildningen.

Enligt självvärderingen finns det en spänning mellan två olika ”logiker” avseende arbetet med kvalitet och bemanning av UVK-kurserna. I den ena logiken har det programspecifika företräde, i den andra det specifika utbildningsvetenskapliga innehållet. Sedan 2011 års lärarutbildningsreform har programlogiken stärkts. Varje program har arbetat för att forma sin identitet och bli mer sammanhållen. Förvisso finns en dialog mellan de olika lärarprogrammen men sannolikt skulle såväl Ämneslärarprogrammet som de övriga lärarprogrammen ha att vinna på ett mer programövergripande utnyttjande av specifik kompetens för de olika UVK-kurserna. Ett arbete i den riktningen är att ge examinatorer en större reell betydelse och att dessa tillsätts i ”kluster” av UVK-kurser med liknande innehåll fast från olika program. Detta med syfte att lättare se var eventuella brister finns och hur kompetensen kan samordnas mellan olika program, med uppmärksamheten inte bara på ämnet pedagogiskt arbete.

Alla lärare, oavsett ämnestillhörighet eller specifik kompetens, är viktiga för att förverkliga lärarutbildningens ambition om bildning. Ambitionen är att varje kurs har en disputerad lärare och/eller adjunkter med särskild kompetens inom det specifika kursinnehållet. Reformen 2011 innebar att specifikt lärarutbildningsinnehåll kan ges en tydlig plats i utbildningen, till exempel en kurs om bedömning, en kurs om sociala relationer etc. Med det följer också behovet att tillse att den specifika kompetensen finns i lärarkåren. Nackdelen med den mer uppdelade utbildningen är att utbildningen riskerar att bli mer fragmenterad (se tidigare omnämnd UKÄ:s rapport 2023:9).

En annan fråga som berör såväl kursinnehåll som lärarkompetens handlar om hur kopplad till skolan och läraryrket den kunskap och forskning studenterna möter behöver vara. Det är givetvis en skyldighet att tillse att studierna är relevanta för läraryrket, men det finns värdefulla kunskaper och teoretiska perspektiv som ligger bortom skolan. Det kan således finnas en risk att något går förlorat om alla exempel hämtas från skolan och all forskning som refereras till är kopplad till skolan. Även denna fråga kan relateras till bildningsaspekten. Det finns en fara med att snäva in alltför hårt mot skolan.

Relevanta forsknings- eller samverkansprojekt

Forskarna inom det utbildningsvetenskapliga området har organiserat sig i forskningsgrupper med olika fokus. Ett exempel är den SO-didaktiska forskningsgruppen med forskare från pedagogiskt arbete och ämnena historia och religionsvetenskap som tillsammans bedriver ämnesdidaktisk forskning med hög relevans även för UVK-kurser. Inom några av UVK-kurserna finns flera års goda erfarenheter av parlärarskap, där lärare från Högskolan samverkar med lärare i skolan, genom att lärare från ungdomsskolan medverkar i undervisning med lärarstudenter på Högskolan. Det finns också exempel på fördjupat parlärarskap där samma par lärare tillsammans utvecklar undervisning i ungdomsskolan.

Behov av kompetensutveckling

Det nya examensmålet om läroböcker och läromedel behöver hanteras i ämnesdidaktiska moment i ämnesstudierna. Det är i nuläget oklart hur den faktiska kompetensen inom läromedelsanalys ser ut i de olika ämnena. Kanske behövs en kompetensutveckling som kan organiseras ämnesövergripande.

I förordning 2021:1335 har målet om ”utveckling och lärande” preciserats genom att specifikt peka ut *kognitionsvetenskap*. Lärare som undervisar inom kursen Utveckling och lärande kan behöva viss kompetensutveckling inom kognitionsvetenskap.

Högskolan Dalarna har, med mångårig erfarenhet av nätbaserad utbildning, en gedigen kunskap om olika digitala verktyg för utbildning. Dock är det därmed inte givet att den kunskapen är stor hos alla lärare inom utbildningen. Det kan upplevas som ett för stort gap mellan den spetskompetens som finns vad gäller tekniska lösningar och hur tekniken används i undervisningen.

Det finns en potential att se över hur kompetens som finns inom andra lärarprogram kan tas tillvara bättre inom ämneslärarprogrammet.

Stödfunktioner och tekniska förutsättningar för utbildningen

Högskolan har en väl fungerande och väl integrerad studieadministration kopplad till lärarutbildningen, bestående av en studieadministratör och ett lärarutbildningskansli. De är i lärarutbildningens nav, både fysiskt och organisatoriskt, vilket är värdefullt inte minst i organisationen av VFU och i hantering av enskilda studentärenden. Att en studieadministratör är knuten till lärarutbildningen och fysiskt placerad vid lärarutbildningskansliet är ovärderligt. Pedagogiskt utvecklingscentrum Dalarna (PUD), har med sin verksamhet också stort värde för lärarutbildningen bland annat genom sin samverkan med regionens skolor.

Den sedan många år etablerade nätbaserade utbildningen har gott stöd genom en väl fungerande support. Med den tekniska utvecklingen finns hela tiden möjligheter att utveckla den nätbaserade undervisningen och där finns dock behov av mer organiserad fortbildning (se ovan om kompetensutveckling).

Sakkunnigas kommentarer

Kommentar avseende kompetensdjup och kompetensbredd i förhållande till utbildningens omfattning och examensnivå

Den ena sakkunniga bedömer den generella, formella kompetensen sammanfattad som forsknings- och/eller lärarkompetens som svag till acceptabel. Detta kan enligt självvärderingen förklaras av rekryteringsproblem, bland annat p.g.a. löneförhållandena jämfört med lärarlöner i skolorna. Lärartabellen visar att lärosätet har motsvarande ca 2,25 heltidsanställningar disputerad kompetens som undervisar i de granskade kurserna. Av dessa har ca 1,5 heltidsanställningar också en lärar- eller pedagogikexamen. Samtidigt visar tabellen att anställda med hög andel undervisning i lärarutbildningen åtminstone inte på papper har en relevant inriktning i sina examina. Antalet docenter i kurserna är relativt få och deras tid i UVK-kurserna motsvarar endast ca 0,4 heltidsanställningar. Att det inte finns någon professorskompetens i kurserna är en brist. Sakkunnig noterar dock att lärartabellen inte är komplett och att den innehåller en del felaktigheter, t ex vad gäller inriktning på doktorsexamen. Det rekommenderas att lärosätet går igenom och reviderar filen innan ytterligare analyser görs.

Den andra sakkunniga finner det utifrån underlaget svårt att bedöma såväl kompetensdjup som kompetensbredd, men finner samtidigt inte något som tyder på att brister föreligger.

Sakkunnig menar att det är två förhållanden som sticker ut vad gäller kompetens:

Det första förhållandet är att i ett nationellt perspektiv svarar adjunkter för en stor del av undervisningen. Beräkningar utifrån självvärderingens förteckning över lärarkapacitet och lärarkompetens ger vid handen att adjunkters (inklusive verksamhetsutvecklare) samlade undervisningsinsats är ca 300%, dvs motsvarande tre heltider vilket är mer än hälften av den totala undervisningen) samt att lektors insats är ca 195%, dvs nästan motsvarande två heltider. (Ytterligare ca 25% utförs av doktorander.) Notera att procentsatserna är osäkra då exempelvis någon adjunkt, enligt hemsidan, också är doktorand samtidigt som några av adjunkterna innehar doktorsgrad. I förteckningen över lärarkapacitet och lärarkompetens saknas också uppgift om yrkesexamen för inte mindre än sju adjunkter.

Det andra förhållandet, som är mer frapperande, är att inga undervisningsinsatser i UVK-kurserna utförs av professorer. Enligt Högskolans webb finns det sex professorer i pedagogiskt arbete (varav två är seniorprofessorer) vid lärosätet, samt två gästprofessorer. Att ingen av dessa överhuvudtaget medverkar i UVK-kurserna är anmärkningsvärt och bör åtgärdas.

Sakkunnig iakttar vidare att bland de undervisade ingår också lärare från andra institutioner/ämnen. Det uppmärksammas i självvärderingen och motiveras dels med att det är av stor vikt i de kurser som består både av UVK-innehåll och VFU, dels med att ”den efterfrågade kompetensen inom UVK-kurserna” är spridd på många ämnen. Vad gäller det första motivet (kopplingen till VFU) hade det varit mer rättvisande om det hade framgått av förteckningen över lärarkapacitet och lärarkompetens (dvs om undervisningsinsatser avser UVK eller VFU) eftersom granskningen enbart avser UVK. Beträffande det andra motivet (att kompetensen är spridd på flera ämnen/institutioner) så är det nationellt vanligt förekommande men notera att enbart det faktum att någon som är forskare i ett ämne också har en lärarexamen inte automatiskt innebär att man har vetenskaplig kompetens inom UVK/pedagogiskt arbete.

Av självvärderingen framgår det att på grund av den positiva löneutvecklingen inom skolan är det allt svårare att rekrytera personal till lärarutbildningen. Förmodligen rör det främst adjunkter. En uppmaning är att låta löneutveckling på Högskolan följa med upp. Möjligen kan också en ökad användning av delade anställningar (i linje med försök inom ULF-projektet) också vara en framkomlig väg. Rekryteringsstrategier för att bibehålla forsknings- och lärarkompetens behöver också förbättras.

Det vetenskapliga förhållningssättet beskrivs som integrerat genom hela programmet och ambitionen att ge studenterna en utbildning på vetenskaplig grund framträder både i utbildningsplaner och (implicit eller explicit) i kursplaner. Av självvärdering och sammanställning av lärarkompetens framgår det dock att disputerade och forskande lärares medverkan i kurserna kunnat vara högre och att forskningskompetensen hos undervisande lärare också hade kunnat vara ännu mer adekvat i förhållande till kursinnehållet.

Kommentar gällande forskningsmiljö och forskningsaktivitet i relation till huvudområdets inriktning
De sakkunniga finner det svårt att utifrån underlaget bedöma forskningsmiljö och -aktivitet. Det går inte att med säkerhet att utläsa av lärarfilen hur stor del av sina respektive anställningar som de medverkande lärarna kan ägna till forskning, men givet att det inte tydligt framgår kan man ana att det inte är så mycket tid för detta. En av de sakkunniga ifrågasätter om lärartabellen är komplett framförallt vad gäller kolumnen Forskning där uppgifter helt uppenbart saknas för 10 personer, och för betydligt fler personer om man inkluderar exempelvis adjunkter, inte minst de som är disputerade.

De sakkunniga noterar dock bland annat:

- Att det uppenbart pågår forskning. Av publikationslistan framgår att 11 av de aktiva lärarna publicerat sig under de senaste tre åren. Spridningen är dock stor, med en variation från en till 14 publikationer där merparten av de redovisade publikationerna framstår som relevanta för utbildningsvetenskap.
- Att forskningsmiljön förefaller ha ett starkt fokus på praktisknära forskning inom forskningsämnet pedagogiskt arbete. Detta är i högsta grad relevant för ämneslärarutbildningen.
- Att självvärderingen pekar på vissa andra forskargrupper, som den SO-didaktiska gruppen, något som ytterligare kan bidra till att stärka kopplingen mellan forskning och utbildningen i UVK-kurserna. Enligt Högskolans webb finns det sju forskargrupper på Institutionen för lärarutbildning. Det framgår inte men sannolikt är också forskare från ämnen och andra institutioner delaktiga i en del av dessa grupper, exempelvis Utbildningshistoria och Matematikdidaktik.

Kommentar avseende handledarkapacitet och -kompetens

Handledarkapaciteten vid Högskolan i Dalarna torde vara acceptabel då att det finns handledare som är disputerade och/eller har en lärarutbildning eller en pedagogisk examen. Därmed borde studenterna ha förutsättningar att få kvalificerad handledning både i sina ämnesstudier och under den verksamhetsförlagda utbildningen. Handledarna är fördelade över flera institutioner och ämnen, vilket bidrar till en vetenskaplig bredd. Detta är en viktig förutsättning i en lärarutbildning med breddambition. Det finns också ett system för att utbilda och stödja handledare, vilket kan bidra till en god kvalitet på handledningen. Dock beskrivs vissa problem med att rekrytera och bibehålla kvalificerad kompetens, särskilt i ämnen där det råder brist på lärare.

Kommentar avseende pedagogisk kompetens

Sakkunniga bedömer att lärarna har god pedagogisk kompetens. Många lärare har både akademisk och praktisk erfarenhet av undervisning. Detta är viktigt för att säkerställa att utbildningen inte bara är teoretiskt välgrundad utan också praktiskt relevant. Lärarna är engagerade i kontinuerlig kompetensutveckling och deltar i olika pedagogiska projekt och nätverk, vilket bidrar till att hålla undervisningen uppdaterad och relevant. Det finns också en stark betoning på att utveckla studenternas förmåga att reflektera över sin egen undervisning och lärarroll.

Enligt lärartabellen har majoriteten högskolepedagogisk utbildning 15 hp och några 7,5 hp. Dock saknas uppgift för 16 personer.

Kommentar gällande kompetensbehov

Självvärderingen identifierar flera områden där det finns behov av kompetensutveckling eller nyrekrytering. Ett viktigt område är specialpedagogik, där det förefaller saknas en strategi för att nyrekrytera och/eller stärka den specialpedagogiska kompetensen. Det finns också behov av att stärka kompetensen inom kognitionsvetenskap och läromedelsanalys.

Om det inte redan görs bör någon form av karriärstöd till anställda lektorer och docenter införas för att möjliggöra meritering till docent respektive professor.

Studenternas kommentarer

Undervisande personal upplevs av student 1 som kunnig och tillgänglig och utbildningen beskrivs som vetenskapligt grundad, med återkommande kontakt med forskare och forskningsbaserade inslag. Student 2 har svårare att ange på vilket sätt hen getts möjlighet att ta del av forskare och deras studier under utbildningen.

Student 1 beskriver att viss utveckling av skrivande och vetenskapligt tänkande sker i olika kurser. Student 2 beskriver att det varit mycket fokus på akademiskt skrivande under utbildningen, det kan dock eventuellt förklaras med att hen haft svenska som ett av sina ämnen. Under programmets gång har även vetenskapliga metoder och teorier berörts. Student 2 upplevde sig dock mindre förberedd gällande metod och teori när examensarbetet skrevs.

Variation i kursupplägg (särskilt i UVK-kurser) gör progression och överblick svårare och student 1 upplever en saknad av undervisning och utbildning kopplat till specialpedagogik.

Utskottets kommentarer

Lärare i UVK-kurserna kommer från både pedagogiskt arbete och ämnesinstitutioner, vilket ger en god spridning av ämnesdidaktisk och professionsrelevant kompetens. Detta möjliggör samordning mellan teori och praktik, särskilt i VFU-integrerade kurser.

Trots goda ambitioner är andelen disputerade lärare låg (ca 2,25 heltidstjänster), och professorer deltar inte alls i UVK-kurser. Detta påverkar den vetenskapliga förankringen och progressionen, särskilt på avancerad nivå. Det identifieras också svårigheter att rekrytera och behålla kvalificerad personal. Konkurrenten från skolans högre löner gör det svårt att rekrytera adjunkter och forskande lärare. Det saknas tydliga karriärvägar mot docentur och professorskompetens, vilket försvårar kompetensförsörjningen långsiktigt. Det finns ett uttalat behov av att stärka specialpedagogisk kompetens, liksom kunskap inom kognitionsvetenskap och läromedelsanalys. Dessutom finns det ett glapp mellan spetskompetens i digital teknik och faktisk användning i undervisningen.

Kompetensanalys och kompetensförsörjningsanalys krävs. Undervisning bör ske i större grad av disputerad personal och forskning och vetenskaplig grund bör knytas tätare samman med undervisningen.

Lärarutbildningskansliet är en viktig funktion som bör bevaras. Tillsammans med andra välfungerande stödfunktioner och en nätbaserad infrastruktur. Högskolan har starka administrativa och pedagogiska stödfunktioner, inklusive ett centralt lärarutbildningskansli och Pedagogiskt utvecklingscentrum Dalarna (PUD). Den etablerade nätbaserade undervisningen stöds av välutvecklade digitala lösningar och support.

3. Utbildningens genomförande

Progression mot examensmålen

Enlig självvärderingen har studenterna inte särskilt svårt att uppnå något av examensmålen. Fördjupade resonemang om för utvärderingen utvalda examensmål förs under avsnitt 4.

Självvärderingen diskuterar vidare att progressionen inom utbildningen är svår att fånga genom en enkel, linjär bild. Bäst skulle det illustreras i form av en uppåtgående spiral med delar som belyser spiralen med olika innehåll och särskilda progressionslinjer inom vissa delar av utbildningen. Spiralen skulle både visa hur vissa aspekter återkommer, men fördjupas, såsom den didaktiska eller vetenskapliga kompetensen och samtidigt att vissa aspekter är nya och utgör en annan form av progression i det att det breddar och på så sätt fördjupar vissa kompetenser. Inom ämnesstudierna finns en egen progression som också spinner vidare mot de utbildningsvetenskapliga delarna. Inom VFU-kurserna finns en egen progression (se nedan) som innebär ett successivt ökat ansvar, men också att kurserna har olika kunskaper och förmågor i fokus.

De fjorton mål som rör ”färdigheter och förmågor” examineras naturligtast i VFU-kurser där studenterna ges en möjlighet att pröva sina färdigheter och förmågor i verksamheten. Men dessa är färdigheter och förmågor som också grundas i kunskaper studenterna utvecklat under andra kurser. Därför är det alltid angeläget att se till *helheten* och hur de enskilda kurserna tillsammans bygger upp den efterfrågade kompetensen. Tidigare formulerades inom lärarutbildningen vid Högskolan Dalarna ett antal ”nyckelkompetenser” som ett led i att synliggöra hur de omfattande målen kan samlas ihop i ett mer begränsat antal nyckelkompetenser, ett arbete som är helt i linje med den ambition om att minska ner antalet examensmål som uttrycks i kommittédirektiv *Utveckla lärar- och förskollärarutbildningarna* 2023:111.

En viktig aspekt av utbildningens struktur i relation till examensmålen är de *integrerade VFU-kurserna*. I kurserna *Didaktik och ledarskap* och *Utveckling och lärande* integreras det utbildningsvetenskapliga kursinnehållet med VFU. I den första kursen genomförs VFU i ingångsämnet och i den andra i andra ämnet. De ämnesdidaktiska kunskaper som utvecklats under ämneskurserna följer på så vis in i VFU-kursen. Genom att integrera utbildningsvetenskapligt innehåll med VFU-kursen är syftet att skapa sammanhang och därmed minska risken att detta uppfattas som något vid sidan av lärares kärnverksamhet. Det finns förvisso ett behov att emellanåt förklara för studenter och VFU-handledare poängen med att VFU inte är isolerade moment. De goda vitsorden från VFU-handledare i samband med utbildningens sista VFU-kurs och de positiva omdömen studenter lämnar vid programutvärdering är tecken på att det är ett konstruktivt och värdefullt upplägg.

Gällande progression finns en inneboende utmaning i det att studenter läser olika ämnen. I flera av examensmålen, bland annat dessa som valts ut här, finns länkar till ämneskurserna och det är varken möjligt eller önskvärt att detaljreglera ämneskurserna för att garantera att studenter utvecklar samma kunskaper och förmågor i relation till dessa examensmål. Samtidigt utgör detta faktum ett viktigt argument till varför det är mycket angeläget med en ständig dialog mellan ämnen och program om hur ämneskurserna knyter an till programmålen.

VFU - förberedelse och sammanlänkning med teoretiska kurser

Enligt självvärderingen är de två första VFU-kurserna integrerade med var sin utbildningsvetenskaplig kärnkurs, *Didaktik och ledarskap* och *Utveckling och lärande*. Kurserna är på 15 hp (”inkl. 7,5 hp VFU”) där VFU-delen inte är en separat, poängsatt, delkurs.

Båda kurserna inleds med campusförlagda studier som fokuserar på kursens utbildningsvetenskapliga innehåll samtidigt som studenterna förbereder för den kommande VFU:n. Upplägget syftar till att studenterna ska kunna genomföra självständig undervisning från sin första VFU-vecka. Den första VFU-kursen har fokus på lärarrollen och lärarens ledarskap och didaktiska förmåga. Den andra VFU-kursen fokuserar mer på eleverna och förutsättningar för lärande. För båda kurserna är VFU:n dessutom kopplad till tidigare ämnesstudier, ämne ett i första VFU-kursen och ämne två i andra VFU-kursen. Studenterna omsätter och utvecklar den ämnesdidaktik de mött under ämnesstudierna och lärare från ämnesmiljöerna undervisar i kurserna.

En utmaning kan vara att få bemanning som täcker alla undervisningsämnen, särskilt om det är få studenter i ämnet. En utmaning är också att organisationsstrukturen där ämnena är fördelade på flera institutioner försvårar samarbete mellan ämnen, UVK och VFU. Ett alternativ till upplägget med integrerade kurser skulle kunna vara att placera VFU i ämneskurserna, vilket emellertid skulle försvaga helheten och skapa andra problem och utmaningar.

Genomströmning

Tabellen nedan visar en hög genomströmning, (som en konsekvens av omregistreringar kan det till och med se ut som att mer än 100% (2023) klarar kurserna, vilket givetvis inte är korrekt). I självvärderingen kommenteras att siffrorna visar att studenterna i hög grad förr eller senare klarar sina kurser. En baksida av denna typ av statistik är att den inte visar hur många som blir underkända vid första tillfället och som i praktiken tar sina poäng en eller flera terminer senare. Situationen med underkända studenter som behöver omregistreras utgör ett problem ur ett resursperspektiv eftersom dessa inte genererar ytterligare intäkter i form av HÅS.

År 2022	Grundnivå	Avancerad nivå	Totalt
Helårsstudenter	111	63	173
Helårsprestationer	100	58	159
Prestationsgrad %	91 %	93 %	92 %
År 2023	Grundnivå	Avancerad nivå	Totalt
Helårsstudenter	94	59	154
Helårsprestationer	91	67	157
Prestationsgrad %	96 %	112 %	102 %

Helårsstudenter, helårsprestationer och prestationsgrad för de senaste två åren.

Sakkunnigas kommentarer

Värdering av lärandemål i kurs- och i förekommande fall utbildningsplaner i förhållande till examensmål och utbildningens inriktning

En schematisk översyn av innehåll och lärandemål i förhållande till examensmål och inriktning visar att kurserna täcker in det mesta. Det som är mindre tydligt om det finns med i utbildningen är lärandemål och innehåll som behandlar studenternas *förmåga att göra bedömningar utifrån en hållbar utveckling* och deras *kännedom om vuxnas lärande*. Även om det är möjligt att dessa mål uppnås i exempelvis ämneskurserna är de så pass centrala för den utbildningsvetenskapliga kärnan att lärosätet bör överväga en integrering av dessa mål i någon av eller några av kurserna.

Precisionen i kursplanernas målformuleringar är oftast mycket god. I några fall kan de dock skärpas. Jämför exempelvis det som sägs med koppling till digitala verktyg i kursen *Skolväsendets historia och samhällsuppdrag* med *Didaktik och ledarskap för ämneslärare*. I det första fallet talas det om ”förmåga att hantera digitala verktyg” och i det senare fallet, mer specificerat, om ”använda digitala lärresurser i undervisningen samt förmåga att reflektera över detta utifrån didaktiska perspektiv”.

Överlag behöver kursplanerna en översyn av samstämmigheten mellan den svenska och den engelska versionen av lärandemålen. Det tydligaste exemplet på när detta blir fel är i kursen *Utvärdering och utvecklingsarbete i grundskolans åk 7-9 och gymnasieskolan* där den svenska versionen har tydligt utskrivna lärandemål, medan den engelska versionen ger en bredare beskrivning av kursinnehållet utan att specificera lärandemålen. Även om den svenska versionen är den formellt giltiga blir det förvirrande för studenterna om kursplanen beskriver olika mål.

Värdering av utbildningens nivå

Att döma av underlaget håller UVK-kurserna ur ett nationellt perspektiv en god nivå. Det finns emellertid ett frågetecken kring kursen *Utvärdering och utvecklingsarbete i grundskolans åk 7-9 och gymnasieskolan* som inte förefaller ha den fördjupande karaktär som man förväntar sig av en kurs på avancerad nivå. Analysen bör dock tas med en nypa salt då kurslitteratur inte ingått i underlaget. Litteratur för kursen *Utveckling och lärande för ämneslärare inriktning gymnasieskolan* tycks dock inte helt och hållet svara mot det aktuella kunskaps- och forskningsläget, vilket gör att mycket ansvar vilar på undervisande lärare i detta avseende.

Värdering av progressionen i utbildningen

En av de sakkunniga kommenterar att den schematiska framställningen av ämneslärarprogrammet i sin helhet visar ett förhållandevis renodlat innehåll i tematiska block där studenterna läser sina ämnen samt UVK-kurserna insprängda på väl definierade och motiverade ställen i programmen. På ett mer övergripande strukturellt plan finns således goda förutsättningar för progression i utbildningen. Samtidigt vittnar lärosätets självvärdering om att utbildningen kan upplevas fragmenterad, och att studenterna riskerar att utveckla ett instrumentellt förhållningssätt till sina studier. Detta problem sägs förstärkas ytterligare av att många studenter arbetar vid sidan av studierna och därmed saknar tid för fördjupade studier. Dock ligger det också i lärarutbildningens natur, oavsett var i Sverige eller världen den ges, att den är komplex och kan upplevas som fragmenterad av studenterna om inte lärosätet har en tydlig strategi för hur man underlättar för studenterna att se sammanhang och progression, t ex genom program-, kurspakets- och kurs-promemorior och/eller genom sammanlänkande seminarier och föreläsningar som både rekapitulerar, sammanfattar och pekar framåt.

I självvärderingen lyfter man fram att såväl ämneslärarprogrammet som de övriga lärarprogrammen skulle vinna på ett programövergripande utnyttjande av specifik kompetens för de olika UVK-kurserna. Detta skulle göra det lättare att se var det finns eventuella brister som behöver åtgärdas samtidigt som kompetensen bättre kan samordnas mellan olika program. Planerat på rätt sätt skulle detta också kunna gynna progression och sammanhang i respektive utbildning, då lärare skulle kunna bli den sammanhållande länken mellan kurser och kursblock.

Den andra sakkunniga kommenterar att progression i lärarutbildningar är en utmaning. Kurser i UVK, ämnen och VFU ingår och de genomförs nästan undantagslöst sekventiellt varför en fortlöpande progression kan vara svår att uppnå. Den önskvärda progressionen mellan UVK-kurserna är dock lättare att hantera. Utmaningen beskrivs i självvärderingen som att det är svårt att fånga progressionen i en enkel, linjär bild och att det bättre skulle kunna illustreras med en spiral. Det är en god tanke och för framtiden är det önskvärt med en figur med just en sådan spiral för att genom exempel åskådliggöra hur såväl utbildningen i sin helhet innehåller progression men även hur det utförs enbart inom ramen för UVK-kurserna.

Progressionen avspeglas också i att de första fyra kurserna är på grundnivå och de tre följande är på avancerad nivå. Sannolikt stärks också arbetet med progression genom att delar av den verksamhetsförlagda utbildningen är integrerad i två olika UVK-kurser. Den önskvärda progressionen avspeglas väl i målformuleringarna och betygskriterierna i de aktuella kurserna.

Värdering av kopplingen mellan lärandeaktiviteter – examinationer – bedömning – lärandemål – examensmål

Beskrivningen av examinationer och lärandeaktiviteter är (som sig bör) så allmänt hållna i kursplanerna att det är svårt att bedöma utvecklingsbehovet när man inte tagit del av den faktiska verksamheten. När det gäller beskrivningen av betygsättningen är det flera av kurserna som inte delar

upp betyget för respektive examinationstillfälle kopplat till kursens lärandemål, utan ger ett sammanhållet betyg för hela kursen. Här finns en risk att vissa studenter kan uppleva betygsättningen godtycklig.

Den efterfrågade sekvensen beskrivs i självvärderingen avseende de tre fokusområdena, dvs professionskompetens, studenternas utveckling av vetenskaplig kompetens samt hållbar utveckling. I underlaget finns därutöver betygskriterier för UVK-kurserna "Bedömning och betygsättning för ämneslärare" och "Vetenskapsteori och utbildningsvetenskapliga forskning för ämneslärare". Sakkunnig bedömer avseende alla de tre fokusområdena och de aktuella betygskriterierna att kopplingen mellan de olika aspekterna framstår som mycket genomtänkt, logiskt och väl genomförd. Här finns också flera exempel på progression i UVK-kurserna, exempelvis i hur den vetenskapliga kompetensen succesivt förstärks, breddas och fördjupas allteftersom olika kurser på olika sätt berör området.

En av de sakkunniga ger även några mer detaljerade kommentarer:

- I betygskriterierna anges i några fall att för betyg G på seminariet så är aktivt deltagande en förutsättning. Här hade det varit intressant att få veta mer om hur aktivt deltagande "definieras" och hur det hanteras i praktiken. Men det är närmast ett generellt dilemma i de sammanhang betygskriterier är förenade med seminariedeltagande.
- I kursen "Vetenskapsteori och utbildningsvetenskaplig forskning" framstår kriteriet för VG avseende "Visa förmåga att argumentera för egna ställningstaganden i utbildningsvetenskapliga frågor utifrån vetenskaplig grund" som otydligt avseende vilken "erfarenhet" som avses. Eventuellt krävs här bara ett språkligt förtydligande.
- Beträffande "Visa förståelse för den utbildningsvetenskapliga forskningens betydelse för den pedagogiska verksamheten" (i samma kurs) framstår betygskriterierna som olyckligt formulerade. För G ska studenten kunna "förklara" och för VG gäller att kunna "problematisera" denna förklaring. Det får en att fundera på värdet av "förklaringen". För andra lärandemål i samma matris finns, som jag ser det bättre, formuleringar, ex för G: "kännedom och förtrogenhet", och för VG: "kritiskt och nyanserat förhålla sig".
- I samma kurs finns inga kriterier alls för "Visa förmåga sådan språkfärdighet som krävs för att tillgodogöra sig vetenskapliga texter som i tal och skrift argumentera för sin förståelse av dessa. Det framgår inte varför det saknas.

Förefaller studenterna få en tillräcklig förberedelse inför examensarbetet?

Kursen *Vetenskapsteori och utbildningsvetenskaplig forskning för ämneslärare*, 7,5 hp, tillsammans med vetenskapliga inslag i övriga UVK-kurser ger studenterna en tillräcklig grund för examensarbetet, i synnerhet om teori och metod kan kopplas mer explicit till det förestående vetenskapliga arbetet. Detta kan t ex göras genom att studenterna får utforma ett utkast till egen forskningsplan som examinationsuppgift i vetenskapsteorikursen. Ett sådant inslag skulle troligen kräva närmare samverkan mellan universitetslärare i ämnena och i UVK-kursen. I självvärderingen lyfter man ett specifikt behov av att stärka arbetet med kvalitativa och kvantitativa metoder i olika UVK-kurser för att säkerställa att studenterna når kunskaperna som uttrycks i examensmålet.

Studenternas kommentarer

Studenterna upplever att progression inom ämneskurserna har varit bra, samt i det vetenskapliga tänkandet men progressionen är mindre tydlig i UVK-kurserna. Student 2 anger särskilt att UVK-kursen sociala relationer, konflikter och makt inte gav så mycket ny kunskap. Eventuellt skulle denna kurs ligga tidigare i programmet.

Kombinationen av ämneskunskaper och praktiska färdigheter uppskattas av student 1. Student 2 hade dock önskat mer fokus praktiskt applicerbara kunskaper och ämnesdidaktik i utbildningen. Studenten ger som exempel kunskaper om mentorskap, utvecklingssamtal, elevers fusk med hjälp av AI, dödligt våld i skolmiljöer samt om betyg och bedömning. UVK-kurserna beskrivs som mer allmänt hållna och att det varit svårt att applicera kunskapen på det ämne som studenten ska undervisa i.

VFU lyfts fram som ett starkt och viktigt inslag av båda studenterna. Student 2 lyfter särskilt dialogen med VFU-läraren samt trepartssamtalen som utvecklande och givande. Student 1 upplever att det är för lite VFU och praktikrelaterade uppgifter i början av utbildningen, vilket fördröjer skolnära erfarenheter.

Student 1 anger att distansstudier begränsar möjligheterna till praktisk tillämpning, särskilt i historia. Även student 2 berör att distansstudier är begränsande men då mer i förhållande till att lära känna och känna samhörighet med andra studenter.

Utskottets kommentarer

Sakkunnigs kommentar om utveckling för progression är bra: underlättar för studenterna att se sammanhang och progression, t ex genom program-, kurspakets- och kurs-promemorior och/eller genom sammanlänkande seminarier och föreläsningar som både rekapitulerar, sammanfattar och pekar framåt.

Progressionen är väl fungerande och de utmaningar som finns med ämneskurser och UVK-kurser är identifierade och det arbetas med dessa. Progressionen beskrivs som en spiral snarare än att vara linjär, vilket speglar hur kunskaper fördjupas och breddas över tid. Detta gäller särskilt för didaktisk och vetenskaplig kompetens. Programstrukturen med växling mellan ämnesstudier, UVK och integrerad VFU möjliggör en sammanhängande utveckling av studentens färdigheter. Betygskriterierna får både stort beröm och problematiseras av sakkunniga. Detta är ett arbete som behöver vara ständigt pågående för att studenter ska få en rättssäker bedömning mot förordningens examensmål. Kunskap om den konstruktiva länkningen tycks finnas hos personalen men det behöver säkerställas att denna kunskap finns fortsatt när personaländringar görs.

De VFU-kurser som kombineras med utbildningsvetenskapliga kärnkurser (t.ex. Didaktik och ledarskap) skapar ett konkret sammanhang för teoretisk kunskap. Studenter ges från början ansvar i klassrummet, och undervisande lärare från ämnesmiljöerna medverkar i VFU-kurserna. Trots att VFU är starkt integrerad och uppskattad, upplevs den komma in för sent. Bristen på praktisk nära inslag tidigt i utbildningen fördröjer skolanknytningen och riskerar att minska studenters känsla av yrkesrelevans i ett tidigt skede.

Studenterna upplever att progressionen i UVK är svår att följa, delvis p.g.a. varierande kursordning. Det finns risk för fragmentering och att kopplingen mellan UVK, ämnesstudier och VFU blir otydlig – särskilt utan ett övergripande visuellt eller pedagogiskt stöd som binder samman momenten.

Prestationsgraden är hög (92–102 %), vilket visar att studenter i stor utsträckning klarar sina kurser. Betygskriterier och kursplanemål visar god samstämmighet med examensmålen, särskilt inom UVK. Det finns flera exempel på hur progression är inbyggd i både innehåll och examination.

Distansupplägg, särskilt inom historia, begränsar möjligheterna till interaktion och praktisk förankring. Samtidigt är det en utmaning att bemanna ämnesspecifika VFU-inslag i alla ämnen, vilket försvårar likvärdigheten i studenters erfarenheter.

4a. Fokusområde: Studenternas utveckling av professionskompetens,

Studenternas utveckling av professionskompetens

I självvärderingen ges exempel på kursinnehåll, lärandeaktiviteter, bedömning och progression som leder till uppfyllande av ett urval examensmål som rör lärarens professionskompetens.

- *Visa sådan kunskap om barns och ungdomars utveckling, lärande, behov och förutsättningar som krävs för den verksamhet som utbildningen avser*

Kursen *Utveckling och lärande* har det största ansvaret för detta innehåll. I kursen introduceras olika teoribildningar om lärande och bearbetas löpande med hjälp av dubbelloggar baserade på erfarenheter under VFU. I kursen *Sociala relationer, konflikter och makt* behandlas olika aspekter av ungdomars utveckling och förutsättningar för lärandet. Där arbetar studenterna specifikt med examensmålet som rör identitet och sexuella relationer. Kursen *Bedömning och betygssättning* innehåller ett tema där studenterna i en särskild examinationsuppgift analyserar elevers förutsättningar och villkor utifrån specialpedagogiska perspektiv. I den avslutande VFU-kursen, *Verksamhetsförlagd utbildning*, förväntas studenterna genomföra undervisning med hänsyn till dessa aspekter.

Utvecklingsbehov: Ett sent tillägg till examensmålen om kognitionsvetenskap finns förvisso i utbildningen men kan behöva stärkas upp.

- *Visa fördjupad kunskap om bedömning och betygssättning*

Bedömning är en yrkeskompetens som i hög grad växer fram med erfarenhet. Det finns en särskild kurs, *Bedömning och betygssättning*, som studenterna synbarligen klarar väl så bra som andra kurser. Men ändå finns önskemål, både från lärar- och studenthåll, om att kunna nå längre och uppleva större trygghet i bedömningspraktiken. Det finns en progression i det att bedömningskompetensen utvecklas via både ämneskurser och VFU-kurser. Karaktären av de förkunskaper studenterna kommer med till bedömningskursen skiljer sig således en del från ämne till ämne.

Utvecklingsbehov: En större samordning mellan ämnena och kursen *Bedömning och betygssättning*. En del går att göra inom den existerande strukturen, men det finns också behov av att se över strukturen på hela utbildningen. Ett annat problem är att bedömningskursen också rymmer ett mål om specialpedagogisk kunskap och lösningen skapar dubbla problem med för lite tid till både bedömning och specialpedagogik.

- *Visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och utveckla sin kompetens i det pedagogiska arbetet*

Målet har en självklar plats i VFU-kurser där studenter arbetar med självvärderingar och ständigt granskar sin egen kompetens och utveckling. I självvärderingen ges exempel på lärandemål i VFU-kurser som illustrerar vad som examineras och fördjupas mot målet genom de tre VFU-kurserna.

Inför trepartssamtal skriver studenterna självvärderingar i VFU-kurserna. Dessa utgår i hög grad från detta mål. VFU-handledarna är införstådda med den tänkta progressionen och dialog förs med dem om hur denna förmåga utvecklas hos studenterna. Självvärderingen skrivs i jagform, där studenterna förväntas formulera styrkor och utvecklingsområden. Vid trepartssamtalet reflekterar studenten tillsammans med VFU-handledare och HDa-lärare över sin utveckling och sitt behov av ytterligare kunskaper.

Sakkunnigas kommentarer

Värdering beträffande studenternas utveckling av professionskompetens

Sakkunniga är eniga om att UVK-kurserna bidrar till goda förutsättningar för studenternas utveckling till blivande lärare och även till utveckling av generiska kompetenser som kan komma till nytta inom andra karriärvägar.

Däremot kan UVK-kurserna spetsats ytterligare för att ge studenterna bättre förberedelse för det vi redan nu vet kommer att bli ett föränderligt yrkesliv, genom nya skolreformer och nya utmaningar vad gäller elevgrupperna. Om man tar kursen i betyg och bedömning som exempel riskerar denna, utifrån kursplanens skrivning, att bli normativ och inriktad på nuvarande betygssystem i den svenska skolan. Genom att införa ett lärandemål där betygs- och bedömningsmodeller tydligare relativiseras, historiskt och internationellt, ges studenterna betydligt bättre förutsättningar att hantera de förändringar som de kommer att få uppleva i sitt yrkesliv. Behovet av en revidering av denna kurs framkommer också både från lärar- och studenthåll, och där argumentet främst är att ge studenterna möjlighet att nå längre och uppleva större trygghet i bedömningspraktiken.

En styrka är hur UVK och VFU integreras med varandra (och hur de kopplas till ämnesstudier). Den vid HDA och i omgivande kommuner väl etablerade PUD-verksamheten är positiv i gemensamma ansträngningar för gynnsamma förberedelser inför arbetslivet. En eloge också till Högskolan för deras initiativ till återstarten av ett nationellt nätverk för ÄLP, det kan sannolikt bli värdefullt för många lärosäten – och då inte bara inför frågor avseende studenternas övergång till ett yrkesliv.

4b. Fokusområde: Studenternas utveckling av vetenskaplig kompetens

I självvärderingen ges exempel på lärandemål, läraaktiviteter och examinationer inom vardera fält i fyrfältsfiguren *Element i forskningsanknuten undervisning*.

Ett examensmål fördjupas separat:

- *Visa fördjupad kunskap om vetenskapsteori samt kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder, och visa kunskap om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen*

Enligt självvärderingen uppnås detta mål väl genom utbildningen. Det finns studenter som upplever arbetet med den vetenskapliga rapporten under kursen *Skolväsendets historia och samhällsuppdrag* som svårt, men genom att uppgiften ligger relativt tidigt i utbildningen har den ändå en viktig funktion som första steget i en progression.

Grundläggande för att nå detta examensmål är att kontinuerligt över tid möta och öva på vetenskaplighet och utveckla ett vetenskapligt förhållningssätt, vilket enligt självvärderingen är ett övergripande mål som genomsyrar hela utbildningen, inkluderat ämnesstudierna. I den första UVK-kursen *Skolväsendets historia och samhällsuppdrag* genomför studenterna en undersökning baserad på lärarintervjuer och skriver en rapport. I detta ingår att visa kunskap om intervju som vetenskaplig metod. Rapporten bedöms med avseende på innehåll, form, vetenskaplighet och förmågan att kommunicera och kritiskt granska den egna och andras rapporter.

Kursen *Vetenskapsteori och utbildningsvetenskaplig forskning* ligger i näst sista terminen och utgör ett förkunskapskrav för examensarbetskursen. Via fem olika teman behandlas övergripande frågor om

vetenskaplighet och beprövad erfarenhet, centrala vetenskapsteoretiska begrepp och teoribildningar, kvalitativ och kvantitativ metod samt tankar om teorins roll i det kommande examensarbetet. Slutexaminationen består i att granska en vetenskaplig publikation med utgångspunkt i sådana begrepp och perspektiv som presenterats och diskuterats i kursen. Ambitionen är också att initiera tankar om det kommande examensarbetet inom kursens ram avseende teori och metod.

Utbildningen avslutas med 30 hp *Examensarbete*. Högskolan Dalarna har valt lösningen med 30 hp självständigt arbete i *ett* av ämnena. Ett alternativ är ett arbete om 15 hp vardera i båda undervisningsämnena. Lösningen med ett mer omfattande självständigt arbete syftar enligt självvärderingen till att gynna möjligheten att nå djupare förståelse för vetenskaplig teori och metod.

Utvecklingsbehov: Att se över arbetet med kvalitativa och kvantitativa metoder i olika UVK-kurser och medvetet placera arbetet med olika metoder i olika kurser. Något som kan förstärkas är länken mellan vetenskapsteorikursen och studenternas examensarbeten.

Sakkunnigas kommentarer

Värdering beträffande studenternas utveckling av vetenskaplig kompetens

Sakkunniga konstaterar att självvärderingen illustrerar en tydlig och omfattande applicering av figuren ”Element i forskningsanknuten undervisning” och hur den vetenskapliga kompetens fortlöpande utvecklas inom ramen för UVK-kurserna. Därutöver återfinns detta också i ämnesstudier, om än på olika sätt i olika ämnen. Sammantaget bedöms utbildningen väl och på ett konsekvent sätt utveckla den vetenskapliga kompetensen.

Kurserna vilar till stor utsträckning på vetenskaplig grund och genom den forskning som bedrivs vid lärosätet, inte minst den praktisknära, kan också undervisande och forskande lärare bidra till en ännu tydligare forskningsankring av kursinnehållet. Generellt sett uppmuntrar kursmål och examinationer studenters självständiga och kritiska tänkande likväl som deras problemlösningsförmåga.

Målet, att utveckla kunskaper om teori, metod och relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen, fördjupas under utbildningen genom att innehåll relaterat till detta återkommer i flera olika kurser. Sannolikt inte bara inom UVK-kurser utan också i ämnesstudierna. I självvärderingen lyfts exempelvis fram hur studenterna i den första UVK-kursen genomför intervjuer (med lärare) och skriver en vetenskaplig rapport. Dock saknas redogörelser för hur studenterna senare i utbildningen möter och använder sig av andra vetenskapliga metoder. Förmodligen förekommer det men då ingen redogörelse för detta ingår i självvärderingen är det också oklart om det sker med samma systematik som i den första kursen och på ett sätt så att flera metoder systematisk tillämpas. Det beskrivs också hur studenterna i den näst sista UVK-kursen granskar en utbildningsvetenskaplig avhandling.

I självvärderingen framhävs betydelsen av att återkommande visa hur den vetenskapliga kompetensen är en del av professionskompetensen. Detta är ett centralt påpekande men dock ges inga exempel på hur detta görs (eller hur det följs upp).

4c. Fokusområde: Hållbar utveckling

I självvärderingen ges exempel på kursinnehåll, lärandeaktiviteter, bedömning, progression som leder till uppfyllande av ett urval examensmål som rör hållbar utveckling.

- *Visa kunskap om och förståelse för sociala relationer, konflikthantering och ledarskap*
- *Visa förmåga att kommunicera och förankra skolans värdegrund, inbegripet de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna*

Som utvecklingspotential lyfts behov av att förtydliga innehåll och progression avseende mänskliga rättigheter.

- *Visa förmåga att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av elever*
- *Visa förmåga att beakta, kommunicera och förankra ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv i den pedagogiska verksamheten*
- *Visa förmåga att kommunicera och reflektera kring frågor som rör identitet, sexualitet och relationer*

Som en övergripande kommentar till utbildning för hållbar utveckling konstateras i självvärderingen att inget av kursmålen inom UVK och VFU har hållbar utveckling som explicit lärandemål. I den sista UVK-kursen *Utvärdering och utvecklingsarbete* finns innehåll och lärandeaktiviteter som berör teman kopplade till hållbart lärarskap, hållbar skolutveckling och undervisning för hållbar utveckling. Syftet med detta är att peka ut samstämmiga perspektiv och riktlinjer för undervisningen. Detta innehåll syns dock inte i kursmål och i slutuppgift, och kan ses som en svaghet i förhållande till examensmålet ”visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter enligt barnkonventionen, samt en hållbar utveckling.”

Implicit uppfylls målet vilket visas genom de anförda exemplen, men som utvecklingspotentialer lyfts att revidering av kursplaner skulle kunna göras för en tydligare progression genom fler kurser inklusive ämneskurser, och att studenterna i programmet ges till uppgift att med medvetenhet göra bedömningar kopplade till hållbar utveckling.

Sakkunnigas kommentarer

Värdering beträffande hållbar utveckling

En av de sakkunniga noterar att självvärderingen lyfter att detta fokusområde inte berörs av något kursmål (inom ramen för UVK-kurserna) samtidigt som det ingår i ett av examensmålen. Av den gedigna redogörelsen för hur hållbar utveckling hanteras i kurserna sluter sig dock sakkunnig sig till att även det målet sannolikt uppfylls, och gör samma bedömning som redovisas i självvärderingen att det är en brist men att den också är relativt lätt att åtgärda.

Sakkunnig kommenterar vidare, att fem examensmål relateras i självvärderingen till hållbar utveckling, att det beträffande ett av dem påtalas att insatser behövs för att hantera mänskliga rättigheter avseende innehåll, lärandeaktiviteter och progression, att de diskrimineringsgrunder som omfattas av lagstiftningen inte berörs kopplat till att förebygga och motverka diskriminering och andra kränkande behandlingar, men att dessa sannolikt aktualiseras i UVK-kurserna. Samt att det i redogörelsen inriktad på jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv saknas klass. Det beskrivs dock i samband med ett av de andra examensmålen så det ingår ändå UVK-kursernas samlade innehåll.

Den andra sakkunniga noterar å sin sida att begreppet hållbarhet inte nämns explicit i någon av kursplanerna även om fyra kursmål fångar upp några av de globala målen i Agenda 2030, t ex genom

skrivningen: ”de mänskliga rättigheterna, olika jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv samt de grundläggande demokratiska värderingarna”. Hållbarhetsperspektivet kan med andra ord inte ses som ett systematiskt integrerat och synliggjort perspektiv. Sakkunnig menar också att kurspaketet är svagt när det gäller förutsättningarna för att studenterna ska utveckla en förståelse för andra länder och internationella förhållanden. När det gäller hållbarhetsfrågan generellt och internationaliseringsfrågan mer specifikt bör därför lärosätet arbeta för att synliggöra integrera dessa delar.

En av de sakkunniga noterar att det enbart förekommer svenska titlar i den obligatoriska litteraturen, och kommenterar angående internationalisering att lärares interkulturella kompetens är viktigare än någonsin i en globaliserad värld, fylld av konflikter, och i ett heterogent svenskt samhälle. Även om utbildningen av förklarliga skäl huvudsakligen fokuserar på den svenska nationella kontexten kan en genomgående internationell dimension i denna typ av utbildning inte underskattas.

Den andra sakkunniga noterar att självvärderingen inte redovisar några internationella nätverk/utbyten rörande utbildningen/UVK-kurserna, men menar å sin sida att lärarutbildning i många avseenden är nationella angelägenheter, inte minst i Sverige med den mest reglerade utbildningen på högskolenivå, och finner det därför mindre angeläget att kommentera utbildningen i ett internationellt perspektiv.

Studenternas kommentarer

Studenten upplever att utbildningen ger både ämnesmässiga och praktiskt tillämpbara kunskaper för läraryrket och en viss förmåga att kritiskt värdera och tillämpa vetenskaplig kunskap har utvecklats samtidigt finns en tydlig efterfrågan på mer didaktiskt innehåll i ämnesstudier, särskilt i historia. Jämställdhet har behandlats i flera delar av utbildningen medan internationalisering och hållbar utveckling nämns som svagt integrerade i utbildningen. Mer specialpedagogik efterfrågas, kopplat till behovet av breddad professionskompetens.

Utskottets kommentarer

En styrka är hur UVK och VFU integreras med varandra (och hur det kopplas till ämnesstudier). Det finns en genomtänkt struktur där UVK, ämnesstudier och VFU samverkar och ger studenterna möjlighet att utveckla både professionella färdigheter och ett vetenskapligt förhållningssätt. Särskilt stark är kopplingen mellan utbildningsvetenskapliga kurser och VFU, där studenter tränar på att omsätta teori i skolpraktik. Vetenskapligt tänkande utvecklas successivt genom hela utbildningen, med tidig introduktion av forskningsmetodik, återkommande övningar i kritisk granskning och ett avslutande självständigt arbete på 30 hp. Det stärker studenternas förmåga att förstå, tillämpa och förhålla sig till vetenskaplig kunskap i yrkesrollen.

Värdegrundsarbete och social hållbarhet finns integrerat i undervisningen och utbildningen behandlar frågor om demokrati, jämställdhet och identitet i flera kurser. Detta skapar en grund för att hantera sociala och etiska aspekter i lärarrollen och knyter an till hållbarhetsmål kopplade till mänskliga rättigheter och skolans värdegrund. Internationaliseringsperspektivet och inkludering av hållbar utveckling behöver utvecklas. Både genom litteratur och perspektiv i de olika kurserna och genom internationella samarbeten vilket idag saknas och begränsar därmed utbildningens relevans i en global kontext.

Innehåll kopplat till specialpedagogik, hållbar utveckling och bedömning är ibland integrerat men saknar tydlig struktur, progression och tillräckligt utrymme. Detta riskerar att urholka viktiga delar av professionskompetensen. Även om vetenskaplig grund betonas genomgående finns behov av att tydligare fördela arbete med olika forskningsmetoder och att knyta vetenskapsteorikurserna närmare till det kommande examensarbetet.

Den väl etablerade PUD-verksamheten är positiv i gemensamma ansträngningar för gynnsamma förberedelser inför arbetslivet.

5. Sakkunnigas sammanfattning

Styrkor inom utbildningen

- För hela utbildningen är det en styrka att många ämnen, däribland många språk, erbjuds. Lärosätets breddambition en styrka, både vad gäller enskilda studenters och hela regionens behov. Samarbetet med andra lärosäten i norr kring lärarutbildning kommer förhoppningsvis också att stärka denna ansats.
- Det är positivt att en institution håller samman UVK-kurserna men samtidigt kan nyttja kompetens från andra institutioner/ämnen. Sannolikt stärks också det utbildningsvetenskapliga innehållet genom att UVK-kurserna ligger förhållandevis samlat i utbildningen.
- Det genomtänkta sättet att integrera UVK och VFU och dessutom med ämnena är en styrka i förberedelserna inför ett yrkesliv.
- Lärosätet strävar efter att undervisningen ska vara forskningsförankrad, vilket även märks i kursplanerna. Den praktiktäna skolforskningen vid HDa förstärker utbildningens relevans och kvalitet. Denna forskningsinriktning kan bidra till att lärarstudenterna också får en utbildning som är väl förankrad i den praktiska verklighet som de kommer att möta i sin kommande yrkesutövning.
- Att lärarutbildningen är nätbaserad verkar uppskattas av studenterna och lärosätet har också upparbetat en generellt sett god kompetens när gäller digitala undervisningsverktyg.

Svagheter inom utbildningen

- UVK (och VFU) introduceras relativt sent i utbildningen vilket kan vara en nackdel för identifikationen som lärare.
- Kanske är organisationen inte en svaghet inom utbildningen utan snarare för dess förutsättningar men den ter sig otydlig och i självvärderingen betonas med eftertryck att det saknas en organisatorisk struktur för att hålla samman helheten. Detta har uppenbarligen funnits tidigare och på sikt kan det vara mycket negativt om det inte på något sätt återupprättas. Det bör kunna ske även om ansvar för olika delar av utbildningen finns både på olika institutioner och på olika orter.
- Den vetenskapliga kompetensen ter sig aningen svag. Förteckningen över lärarkapacitet och lärarkompetens är som påtalats otydlig, eller ofullständig, men det framstår som att en relativt stor andel av UVK-kurserna ges av icke vetenskapligt meriterade lärare. Att inga av professorerna medverkar i undervisningen inom ramen för UVK-kurserna är anmärkningsvärt och bidrar till detta. En del av adjunkternas kompetens redovisas inte varför det är oklart om de har lärarerfarenhet/examen och eller erfarenhet av annan yrkesverksamhet i skolan.
- Utifrån ett kompetensförsörjningsperspektiv är lärosätets breddambition en svaghet. Både självvärdering och lärartabell visar att det varit svårt att rekrytera relevant kompetens, inte minst när det gäller forskningskompetens med bärighet mot UVK-innehållet. Även om samarbetet med de norra lärosätena kommer att bidra till en större ämnesbredd, blir det fortsatt angeläget för lärosätet att försöka behålla och skapa förutsättningar för kompetens-/karriärutveckling för befintliga lärare och samtidigt se över sina rekryteringsstrategier inför framtiden.

- Trots att programstrukturen i sig ger förutsättningar för en väl sammanhållen lärarutbildning med tydlig progression förefaller den ändå uppfattas som fragmentarisk av både lärarstudenter och av UKÄ som granskat den. En av orsakerna till detta kan vara en omorganisation som tycks ha påverkat genomförandet av lärarutbildningen i negativ riktning. Det finns därför ett behov av en översyn av organisationen för att hantera komplexiteten i lärarutbildningen. Och även om organisationen förtydligas, förstärks eller förändras kommer troligtvis lärosätet ändå att behöva ytterligare sätt att förtydliga progressionen i utbildningen.
- Det är olyckligt att lärosätet inte i någon utsträckning kan tillvarata studenternas erfarenheter och kompetenser genom faktisk studentrepresentation i formella sammanhang, från planering till beslut, där frågor om program, kurser samt lärarutbildningsrelevant samverkan och forskning behandlas. Att undervisningen är nätbaserad är en stor försvårande faktor för att kunna etablera fungerande studentmedverkan.

Möjligheter för framtida utveckling

- Det finns en potential i att utöka antalet ämnen i utbildningen, antingen genom att HDA själv inkluderar dem eller genom samarbete med andra lärosäten. Att utbildningen i så hög grad är nätbaserad kan då komma att vara en fördel.
- Att i ökad utsträckning ta tillvara och samordna HDAs samlade kompetens inom alla lärarprogrammets UVK-kurser (i självvärderingen talas om detta som två delvis motstridiga logiker; programmets och utbildningsvetenskapens). Det torde vara centralt, och möjligt, att stärka det senare utan att programlogiken förloras. En organisatorisk struktur med ansvar för helheten för samtliga lärarprogram skulle underlätta detta.
- Lärosätets påbörjade samverkan inom Lärarutbildning i norr har stor potential att stärka ämneslärarprogrammets bredd, kvalitet och attraktionskraft, en ansats som ligger inom regeringens intention att stimulera till ökade samarbeten mellan lärosäten för att stärka ämneslärarutbildningen. Om HDA kan erbjuda ämneslärarstudenter ämneskombinationer med naturvetenskapliga ämnen, samhällskunskap eller geografi som andra ämne är detta till nytta både för studenter och för skolorna i regionen. Ingående lärosäten bör ta fram en gemensam strategi för kommunikation och marknadsföring av den gemensamma ansatsen, för att uppmärksamma både potentiella studenter och makthavare på fördelarna med samarbetet. Idag marknadsför t ex Luleå tekniska universitet samarbetet men sakkunnig har inte kunnat hitta motsvarande på HDAs hemsida i anslutning till beskrivningen av ämneslärarutbildningen.
- Att utbildningen företrädesvis ges på distans i digital form innebär vissa utmaningar, även om undervisningsformen uppskattas av studenterna. Det framgår att det finns en gedigen kunskap om olika digitala undervisningsverktyg vid lärosätet, men att det samtidigt finns stora skillnader mellan olika lärare vad gäller sådan kompetens. Det är således angeläget att lärosätet hittar ett system för kontinuerlig kompetensutveckling inom detta område för alla lärare som ska undervisa digitalt.
- Den nätbaserade undervisningen tycks också ha inneburit att det är svårt att engagera studenter i utvecklingen av program och kurser. Även i detta avseende behöver lärosätet söka nya vägar för att stödja studenternas engagemang, inte bara för att de ska kunna vara delaktiga i den egna utbildningen utan för att de också ska bidra till utvecklingen av en bättre utbildning för kommande studenter. Det bör undersökas om det t ex skulle vara fördelaktigt att skapa en universitetsövergripande struktur för studentmedverkan vid de lärosäten som ingår i samarbetet Lärarutbildning i norr.
- Nya samhällsutmaningar och nya kunskapsområden för skolans vidkommande, samt en förmodad ny eller påtagligt reviderad lärarutbildning, kommer att ställa krav på

kompetensutveckling för lärare och på en revidering av ämneslärarprogrammet och de kurser som ingår, inte minst när det gäller UVK-kurserna. Det är troligt att lärosätet kommer att behöva se över kursinnehållet för att ge de blivande lärarna verktyg att exempelvis att förstå användningsområden och utmaningar med artificiell intelligens i samhälle och skola. Vidare kommer troligtvis lärandemål som tydligare inkluderar det kognitionsvetenskapliga kunskapsområdet att behöva skrivas in i främst kursen Utveckling och lärande. Hållbarhetsperspektivet bör skrivas fram tydligare i kursplanerna inom UVK och lärosätet bör också vara mer explicit kring internationaliseringsperspektiv i utbildningen. Inga förändringar bör dock göras innan det gått ut tydligare direktiv från regeringen.

- Lärosätet kan behöva se över sina rekryteringsstrategier för att kunna rekrytera och bibehålla adekvat forsknings- och/eller lärarkompetens i lärarutbildningen och UVK-kurserna. Utvidgad spridning av anställningsannonser (t ex genom annonsering på engelska), generös andel forskningstid i anställning, internt forskningsmedels-fördelningssystem, öppenhet i löneförhandling, möjlighet till befordran inom befintlig tjänst, etc. kan vara några sätt att uppnå detta – om det inte redan görs.

Sårbarhet för förändringar

- Den pågående lärarutbildningsutredningen bidrar till osäkerhet. Det har talats om att ”styra”/samordna vilka lärosäten som ger vilka utbildningar och ämnen. Det är svårt att bedöma vad det skulle innebära för HDa. Kommer den befintliga ämnesuppsättningen eller den nätbaserade profilen att vara till fördel eller nackdel? Sannolikt är det breda utbudet av ämnen och inte minst språken en fördel.
- Ett hot som lyfts fram i självvärderingen är Tidöavtalets skrivning om att koncentrera ämneslärarprogrammet till vissa lärosäten. Med den ämnesbredd som finns vid HDa idag, och som lärosätet också vill utveckla, utgör detta en problembild att ta på allvar. Här kan det bli centralt att snabbt och effektivt, tillsammans med övriga lärosäten i samarbetet Lärarutbildning i norr, ta fram programstrukturer och gemensam och anpassad marknadsföring.
- Svårigheter att rekrytera nya lärare, inte minst med tanke på löneutvecklingen inom skolan, delar HDa med andra lärosäten. Lönemässigt kommer nog sektorn att delvis följa med skolan. Den relativt låga andelen undervisning som vetenskapligt meriterade lärare ansvarar för kan också öka sårbarheten.
- Ett annat hot är att tvåämnesutbildningen inte är anpassad till en arbetsmarknad som i allt högre utsträckning efterfrågar lärare med tre ämnen i sin kombination. I förlängningen kan det leda till att lärare tvingas undervisa i ämnen som de saknar behörighet i. Detta är något som behöver diskuteras både med andra lärosäten, med skolhuvudmän och med politiker.
- Det är redan idag svårt att söka och erhålla externa medel för utbildningsvetenskaplig forskning. Om förslaget på en omstrukturering av rådsstrukturen går igenom i den form som presenterades i Forskningsfinansieringsutredningen, kommer det med stor säkerhet att innebära att utbildningsvetenskapliga projekt inom pedagogik, ämnesdidaktik, pedagogiskt arbete och andra utbildningsvetenskapliga forskningsområden kommer att marginaliseras och försvinna i mängden i konkurrensen om medel med större och mer etablerade discipliner. Om detta skulle hända blir det ett stort och viktigt ansvar för lärosätet att se över den internfinansierade forskningstiden i anställningar.